

دگرکشی هویتی در جامعه آنومیک

ساناز تبری
پژوهشگر
جامعه‌شناختی

در برمی‌گیرند. در سال‌های اخیر پدیده‌ای در رابطه با افراد مجهول الهویه بروز کرده است که به نظر می‌رسد نسبت به دیگر مسائل و ناهنجاری‌های اجتماعی موجود، سیمایی به نسبت نوین و به تبع آن ناشناخته دارد؛ سلب هویت افراد معلول، دارای ناتوانی‌ها و اختلالات ذهنی و جسمی و سالمندان توسط اعضای خانواده‌های آن‌ها.

تلاش خانواده‌های نامبرده در کتمان هویت و اسناد هویتی این افراد و تحویل آنها به سازمان‌های حمایتی مرتبط به‌عنوان افراد مجهول الهویه بار دیگر حکایت از جامعه‌ای آنومیک می‌کند که به

اصطلاح مجهول الهویه در فرهنگ لغت معین به‌معنای کسی است که هویت، نام و نشان او نامعلوم باشد. افراد مجهول الهویه از گروه‌های اجتماعی مورد بحث در علوم انسانی و بویژه مباحث مرتبط

با تأمین و رفاه اجتماعی هستند. حمایت، تأمین سرپناه و نیازهای اولیه و سپس توانمندسازی این افراد از وظایف سیستم‌های تأمین و رفاه اجتماعی در تمام جوامع محسوب می‌شوند. بر این اساس،

اشکال و انحای گوناگون خود را جلوه‌گر ساخته است. درنگاه نخست، اقدام خانواده‌های مورد بحث را می‌توان با نگاه به فشارهای اقتصادی و دلیل ناتوانی خانواده‌ها در ادامه سرپرستی این افراد و تأمین نیازهای معیشتی و درمانی آنها تبیین کرد. در شرایط اقتصادی موجود بدیهی است که گذران زندگی و تأمین نیازهای اولیه، بسیاری از خانواده‌ها را با این مسأله مواجه کرده و برخورداری از یک زیست حداقلی برای بخش بزرگی از جمعیت دشوار است. مسلم است که در چنین بستر اقتصادی پرتلاطمی، خانواده‌های افراد معلول و بیماران خاص فشار مضاعفی را متحمل خواهند شد. آن‌چه در رابطه با

هدف تئوری‌ها و برنامه‌های رفاه اجتماعی، تأمین امکانات معیشتی در گام اول و ایجاد ظرفیت‌های ممکن برای کسب درآمد توسط آنها در وهله دوم است.

معاون امور توانبخشی سازمان بهزیستی کشور در شرح خود از اهم عملکرد معاونت توانبخشی سازمان در شهریور ۱۳۹۹ به بهره‌مندی ۱۴۴۵۱ نفر افراد مجهول الهویه و مقیم مراکز شبانه‌روزی از کمک هزینه‌های درمان و نگهداری اشاره کرد. آمار سازمان بهزیستی، شامل افراد مجهول الهویه با وضعیت‌های متفاوت جسمانی و روانی است که از سلامت کامل تا کاستی‌ها و نارسایی‌های سلامت را

باشگاه خیرنگاران جوان

سالمندان مجهول الهویه

مهدی ذبیح‌الهی
مدیر عامل
آسایشگاه خیریه
سالمندان مادر
سبزوار

گزارش‌ها و آمارهای ارائه شده از نهادهای حمایتی نشان می‌دهد افراد مجهول الهویه و فاقد سرپرست بالای ۶۰ سال که در مرکز سالمندان پذیرش و نگهداری می‌شوند اکثر آنها همسر خود را از دست داده‌اند یا طلاق گرفته‌اند و اینکه برخی از آنها بدون فرزند هستند

البته با بررسی وضعیت زندگی آنها مشخص شد بیشتر آنها از سوی اعضای خانواده طرد شده‌اند و در منازل مخروبه فاقد امکانات زندگی می‌کردند یا اینکه بی‌خانمان و سرگردان بودند و نیازهای اولیه‌شان توسط همسایه‌ها تأمین می‌شده است، اگرچه تحقیقات صورت گرفته در خصوص این افراد بیانگر آن است که افراد مذکور فاقد تمکن مالی بوده و در تأمین مخارج اولیه زندگی هم ناتوان هستند و خیلی از آنها بتدریج دچار کاهش توانایی‌های جسمی و روانی می‌شوند حتی در مطالعاتی که انجام شده اشاره شده است که انواع معلولیت‌ها و اختلالات روانی مانند افسردگی و آلزایمر و بروز سکت در این افراد بسیار بیشتر و شدیدتر از افراد دارای سرپرست است و متأسفانه به دلیل وضعیت جسمانی این افراد بتدریج توانایی امور شخصی را از دست می‌دهند و در برقراری ارتباط با دیگران دچار مشکلات فراوانی می‌شوند

حتی برخی از آنها یا پرخاشگر هستند یا گوشه گیر و تمایل به برقراری ارتباط ندارند. به‌هر حال اوضاع و احوال زندگی افراد مجهول الهویه به قدری سخت و دردناک است که حتی برای آنهایی که فاقد مدارک شناسایی در این رده سنی هستند، تهیه شناسنامه، کارت ملی و دفترچه بیمه بسیار مشکل و با محدودیت‌های فراوان مواجه است.

البته ناگفته نماند این افراد توسط مردم، نیروی انتظامی و سازمان بهزیستی و با صدور حکم دادگستری به مراکز شبانه‌روزی معرفی می‌شوند، هنگام پذیرش این افراد با ظاهری نامناسب و ناآراسته مشاهده می‌شوند که نشان‌دهنده زندگی در شرایط فاقد امکانات بهداشتی می‌باشد، سطح سازگاری این افراد نسبت به شرایط جدید و تغییر شرایط زندگی بسیار پایین است و در بدو پذیرش نیازمند مشاوره‌های روان‌شناسی و پزشکی و ارتباط با دیگران دچار مشکلات فراوانی می‌شوند

و اقداماتی که جهت بهبود شرایط روانی و جسمی این افراد انجام می‌شود شامل موارد زیر است:
۱- تعامل در طول شبانه روز با مادران یارانی که آموزش دیده‌اند
۲- مشاوره فردی روان‌شناسی
۳- انجام آزمایشات پزشکی جهت آگاهی از شرایط جسمی ایشان
۴. فراهم کردن محیط امن و آرامش بخش برای ایشان
۵- فرصت دادن به ایشان برای گفت‌وگو و اعلام نیازها و مشکلات
۶ بهره‌مندی از سایر خدمات توانبخشی مانند فیزیوتراپی، کاردرمانی، برگ‌زاری دوره‌های قصه‌گویی گروه درمانی و کلاس‌های ورزشی، موسیقی و نقاشی جهت به دست آوردن استقلال فردی و بهبود شرایط رفتاری و پس از بهر‌مندی از این خدمات طی گذشت ماه‌های اولیه، تغییر رفتارهای افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد و خوشبختانه گزارش‌ها نشان می‌دهد در اکثر مواقع شاهد افزایش سطح سازگاری و استقلال رفتاری و بهبود شرایط روانی آنها هستیم.

افزایش میزان آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی در جامعه. به اعتقاد کرمی، بدیهی است که برخوردهای قهری یا چنین افرادی نمی‌تواند چندان به آگاهی آنها در این زمینه کمک کند اما شاید بتوان با فرهنگ‌سازی از طریق رسانه‌های جمعی از قبیل رادیو و تلویزیون یا حتی آموزش‌های تسهیلگرانه به کمک تسهیلگران زبده از تعداد این افراد کاست. وی به روش‌های برخورد با این گونه افراد اشاره می‌کند و می‌گوید: از دیگر روش‌های برخورد با این افراد می‌توان به حضور روانشناسان اجتماعی و بالینی در مراکز که این افراد را تحت پوشش قرار می‌دهند، اشاره کرد. مشاوره‌های روانشناسی و مددکاری اگر به شیوه‌های درست و دقیق صورت پذیرند می‌توانند در کمک به چنین آسیب‌هایی در جامعه اثربخش واقع شوند.

به همراه خواهد داشت. این پژوهشگر اجتماعی تصریح می‌کند: به‌طور مثال یک فرد جوان که در سن اشتغال قرار دارد به دلیل مجهول الهویه بودن در نظام کار و شغل جامعه جایی نخواهد داشت و به همین سبب ممکن است به مشاغل کاذب یا ناهنجار روی بیاورد. از جمله این مشاغل ناهنجار می‌توان به تکی‌گری، تن فروشی، سرقت و... اشاره کرد که همه اینها برای نظام اجتماعی آسیب‌زا بوده و سیستم اجتماعی یک جامعه را دچار اختلال می‌کند.

از سوی دیگر این افراد در سیستم اجتماعی به دلیل مجهول الهویه بودن به سمت ازدواج‌های نامشروع یا ثبت نشده کشیده شوند که همین امر باعث زاد و ولد و افزایش تعداد آنها می‌شود و افزایش تعداد چنین افرادی مساوی است با کندی روند توسعه‌یافتگی اجتماعی و

کرمی در ادامه بیان می‌کند: از سوی دیگر این افراد در سیستم اجتماعی مقبولیت کافی نخواهند داشت و به نوعی از سوی مردم و نهادهای مختلف مردمی و عمومی دچار طرد اجتماعی خواهند شد که این طرد شکی خود برای جامعه و اعضای آن آسیب‌های جدی

پیامدهای آن می‌توان به ایجاد اختلال در سیستم سیاستگذاری اجتماعی و اقتصادی دولت اشاره نمود. این اختلال به گونه‌ای اتفاق خواهد افتاد که با بر هم خوردن آمارهای جمعیتی، سازمان‌های مسئول، در خدمات‌رسانی به افراد دچار مشکل می‌شوند.

پیامدهای اجتماعی طردشدگی

مراکز نگهداری پذیرش شده‌اند ۵۳ نفر بوده که از این تعداد ۱۸ نفر زن و ۳۵ نفر مرد هستند. آمار سال‌جاری در مقایسه با سال گذشته گویای این مطلب است که در جامعه، آسیب‌پذیری اقشار جامعه به دلیل عدم پشتوانه، حقوق یا مستمری، طلاق از همسر، اعتیاد، بیکاری، فحشا، فقر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر شده است. ■ **پیامدهای اجتماعی طردشدگی** **مهناز کرمی** جامعه‌شناس و پژوهشگر در خصوص پیامدهای اجتماعی افراد مجهول الهویه به «ایران» می‌گوید: مجهول الهویه بودن اعضای یک جامعه آثار و پیامدهای منفی زیادی به همراه دارد که ممکن است روند توسعه اجتماعی و اقتصادی را کند کرده و از آن ممانعت نماید. وی می‌افزاید: از جمله مهم‌ترین

در پرداخت هزینه‌های مراکز نگهداری توسط خانواده مددجویان و مراجعه آنها به دادسرا و اخذ حکم قضایی منوط به پذیرش رایگان به‌صورت فاقد سرپرست مؤثر در مراکز نگهداری است. کرمی خاطر نشان می‌سازد: در شش ماهه اول سال ۹۹ تعداد توانخواهان بی سرپرست و فاقد سرپرست مؤثر که با حکم قضایی به این اداره ارجاع شده‌اند ۲۸۷ نفر است که نسبت به سال ۹۸ به ۵۰ نفر کاهش داشته که علت آن را تکمیل ظرفیت مراکز موجود و عدم افزایش بارانه مراکز و رعایت محدودیت‌های ناشی از دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های صادره از ستاد پیشگیری از کرونا در بهزیستی کشور می‌توان ذکر کرد. وی یادآور می‌شود: در شش ماهه اول سال ۹۹ تعداد توانخواهان کارتن خواب که از سامانسرهای اسلامشهر و لویران در

افراد اشاره می‌کند و می‌افزاید: در شش ماهه اول سال ۹۹ تعداد مراجعین حوزه توانبخشی نسبت به شش ماهه اول سال ۹۸ کمتر بوده و علت آن را می‌توان پایان دوره بازنگری پرونده‌ها و تمدید بارانه اختصاص یافته به مددجویان پذیرش شده سال‌های گذشته در مراکز نگهداری شبانه روزی و شیوع ویروس کووید ۱۹ و به تبع آن انجام محدودیت‌های پذیرش در مراکز ذکر کرد. وی بیان می‌کند: بیشترین میزان پذیرش توانخواهان دارای خانواده مربوط به بیماران اعصاب و روان (۱۵۶ نفر) و توانخواهان بالای ۱۴ سال (۱۴۱) می‌باشد. البته تعداد پذیرش افراد فاقد سرپرست با دستور مقام قضایی نسبت به سال گذشته تغییر محسوسی نداشته و بیشترین تعداد مربوط به سالمندان مرد می‌باشد که علت آن نامساعد بودن شرایط زندگی و ناتوانی